
Review

Meslek Etiği, Sorumluluk ve Sorgulama/ İşkence

Professional Ethics, Responsibility, and Interrogation

Adem Başpınar^a

The Ethics of Interrogation: Professional Responsibility in an Age of Terror

Paul Lauritzen

Washington DC, 2013 Georgetown University Press, 227 pages

11 Eylül olayları birçok toplumsal kodu baştan aşağı dönüştürmüş ve bunların bir kısmı önceki konumuna dönememiştir. Bu dönüşümden profesyonel meslek grupları ve meslek kuruluşları da etkilenmiş, meslek sosyolojisi çerçevesinde; kamu yararı, devlet çıkarı, ulusal güvenlik, *teröre yönelik savaş*, iş ve meslek ahlakı gibi kavramlar yoğun biçimde tartışmaya açılmıştır. *Teröre yönelik savaşın* askeri personel ve istihbarat personeli yanında avukat, psikolog, hekim gibi profesyonel meslek sahiplerini de kapsaması bazı soruları beraberinde getirmiştir: Profesyonel meslek sahibi kimdir ve yaptığı işin ahlaki tabiatı nedir? Profesyonel meslek sahibi kamu yararını mı profesyonel sorumluluğunu mu öncelemelidir? Esas olan mesleğin gereğini yerine getirmek midir, ücretini ödeyenin istediklerini yapmak mıdır?

John Carroll University öğretim üyesi olan ve dini ahlak, bioetik, insan hakları alanında çalışmalar yapan Paul Lauritzen “The Ethics of Interrogation”

^a Arş. Gör. Adem Başpınar, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Kavaklı Yerleşkesi, Kavaklı, Kırklareli 39000

Çalışma alanları: Askeri sosyoloji, sivil-asker ilişkileri, askeri etik, silahlı güçler ve toplum

Elektronik posta: abaspınar@kirkclareli.edu.tr

isimli eserinde farklı profesyonel meslek gruplarının ve meslek örgütlerinin *gelişmiş sorgulama tekniklerini* (enhanced interrogation techniques) nasıl değerlendirdiklerini, bu süreçlerde yeralmaya veya yeralmamaya nasıl yaklaştıklarını, yeralmışlarsa neler yaptıklarını avukatlar, psikologlar, sağlık personeli ve askeri personel üzerinden ele almaktadır.

Lauritzen'in cevabını aradığı soruları şu şekilde ifade edebiliriz: Profesyonel meslek sahipleri sorgulamanın bir parçası olmalı mıdır? Sorgulamalarda yeralacaklarsa süreçlere hangi oranda katılmalıdır? Profesyonel meslek örgütlerinin etik kodları, üyenin sorgulamaya katılmasında nasıl bir etkiye sahiptir? Profesyonel meslek sahiplerinin sorgulamalara katılmaları bu mesleklere yönelik kamu güvenini sarsar mı?

Lauritzen, geleneksel adli sorgulama tekniklerinin ötesine geçen ve askerî alanda izin verilen teknikleri “sert veya gelişmiş sorgulama teknikleri” olarak tanımlamakta ve bu kapsamda 10 adet tekniğin kullanıldığını belirtmektedir: (1) *Attention grasp*: sorguyu yapan iki eliyle mahkumun yakalarından tutup kendine doğru çeker ve onu sarsar. (2) *Walling*: sorguyu yapan mahkumu sırtı düz bir duvara gelecek şekilde hızlıca iter; mahkumun boynu ve kafası incinmesin diye bir havlu veya kapüşonla desteklenir. (3) *Facial hold*: sorguyu yapan, oturan mahkumun arkasında durur, avuç içiyle mahkumun kafasını yanaklarından bastırarak sabit tutar. (4) *Facial slap*: sorguyu yapan mahkumu şaşırtmak, sarsmak ve aşağılamak için tokat atar. (5) *Cramped confinement*: mahkum oturarak veya ayakta durarak ancak sığabileceği boyutta kutulara hapsedilir. (6) *Wall standing*: mahkum, ayakları duvardan 1-1,5 metre uzakta, el parmaklarının ucuyla duvara şınav pozisyonunda dayanır. (7) *Stress positions*: mahkum oturur vaziyette bacaklarını yanlara doğru açar ve ellerini başının arkasında birleştirerek uzun süre bekler; maksat fiziksel acı çektirmek değil, kas yorulmasına bağlı fiziksel rahatsızlık oluşturmaktır. (8) *Sleep deprivation*: mahkumun elleri önden bağlanır ve havada asılı bekletilir, uyuması engellenir. (9) *Insects placed in a confinement box*: mahkum fobisi olduğu bir hayvan ile aynı ortamda tutulur. (10) *Water boarding*: mahkumun ağzı ve burnu havlu ile kapatılır, belli bir yükseklikten havluya su dökülerek boğulma duygusu yaşatılır.

Lauritzen, 1 ila 6 numara arasındaki sorgulama tekniklerinin temel kişilik onurunu tehdit etmediği için kullanılabileceğini, geri kalanların ise kişiliği zedelediği ve zihinsel muhakemeyi ortadan kaldırdığı için kullanılmaması gerektiğini söylemektedir.

Psikologlar Guantanamo'da bu sorgulama tekniklerinin uygulanmasında G.W.Bush yönetimine yardımcı olmuş, avukatlar *gelişmiş sorgulama tekniklerini* meşrulaştırmış, hekimler ise sert sorgulamalar sırasında tutukluların fiziksel durumlarını gözlemlemiştir. Söz konusu meslek sahiplerinin bu sorgulamalara katılmaları kamuoyunda tartışma başlatmış, meslek icrasında etik ve ideallerin işlevinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Lauritzen, profesyonel özeleştirinin meslek etiğine bağlılığın sürdürülmesine nasıl yardım edebileceği, *terör* tehdidi altındaki demokratik toplumda etik değerlerin nasıl şekilleneceği noktasında bir bakış açısı sunmaya çalışmıştır. Bu çerçevede öncelikle American Psychological Association (APA) içindeki profesyonellik tartışmasını ele almıştır. Sonra da profesyonel sorumluluk, hesap verebilirlik ve kontrterörizmin erdemli bir şekilde yürütülmesi etrafındaki temel tartışmaları incelemiştir. Lauritzen *tutuklunun onuru* ilkesini ve bunun kontrterörizme uygulanmasını savunmaktadır.

American Medical Association, American Psychiatric Association ve American Psychological Association, sağlık personelinin, psikiyatristlerin ve psikologların sorgulamalara katılmaları konusunda kendi tutumlarını açıklayan birer rapor yayınlamıştır. Ayrıca American Psychological Association kendi kurum rehberinde psikologların gelişmiş sorgulamalara *dolaylı* katılımlarının önünü açacak değişiklikler yapmıştır. Lauritzen ise Guantanamo'da sorgulamalara katılan psikologların, psikolojinin temel meslek değerlerini tehdit ettiğini söylemektedir.

Senate Select Committee on Intelligence 3 Aralık 2014 tarihinde 11 Eylül'den sonra CIA'nın kullandığı işkence tekniklerini deşifre eden bir rapor yayınladı. Bu rapor sayesinde sorgulama tekniklerinin Lauritzen'in belirttiklerinin çok daha ötesine geçtiğini ve -Lauritzen'in hiç değinmediği biçimde- bu tekniklerin işe yaramadığını öğrenmiş olduk. Halbuki CIA 1989'da ABD Kongresine verdiği bir raporda bu gibi sorgulama tekniklerinin mahkumlardan istihbarat elde etmeye yaramadığını zaten belirtmişti. Lauritzen eserinde bu konuya temas etmemiştir.

Lauritzen çalışmasının “Interrogating Justice” başlıklı bölümünde Adalet Bakanlığı tarafından 2002’de yayınlanan ve daha sonra yazarlarının isimleriyle (John Yoo ve Jay Bybee) meşhur olan bir dokümana (Bybee memorandum) dayalı olarak görüş belirtmektedir. Bu raporda CIA’in kullandığı hiçbir sorgulama tekniğinin işkence olarak nitelendirilemeyeceği, bu şekilde nitelenseler bile Başkomutan olarak Başkanın bu yöntemlerin kullanımına yetki verebileceği, bundan dolayı da federal kovuşturma açılmayacağı ileri sürülmektedir. Adalet Bakanlığı 2010’da yayınladığı bir başka raporda ise Bush yönetimine hukuki meşruiyet sağlayan bu dokümanın hukuki yaklaşımını kusurlu bulmuştur (Lichtblau ve Shane, 2010). Sorunlu olduğu yayınlayan kurum tarafından da kabul edilen bir raporun sonuçlarına dayalı olarak görüş belirtmek Lauritzen’in çalışmasının değerini düşüren bir unsur olmuştur. Çok sayıda alıntıya yer verilmesi de eserin argümantasyon akışını bozmaktadır.

Gelişmiş sorgulama tekniklerinin liberal demokrasilerde hangi düzeye kadar kullanılabilceği, bilgi ve istihbarat elde etmek amacıyla *terör* suçlusu kabul edilen kişiye işkence edilip edilemeyeceği tartışması gündemdeki yerini korumaya devam edecektir. CIA’in gelişmiş sorgulama tekniklerinin tasarımında ve uygulanmasında yeralan iki psikoloğun isimleri henüz deşifre edildi (Risen & Apuzzodec, 2014). APA son açıklamasında durumu kınadı ama gelişmiş sorgulamalarda yeralacak psikologların askeri sorgulama konusunda eğitimli olmalarının da önemini vurguladı. Lauritzen *insan onuru* ile *gelişmiş sorgulama tekniklerini* birarada değerlendirerek liberal demokrasinin açmazlarından birini göstermiştir.

Kaynakça

- Lichtblau E., & Shane, S. (2010, February 19). *Report faults 2 authors of Bush terror memos*. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2010/02/20/us/politics/20justice.html>
- Risen, J., & Apuzzodec, M. (2014, December 15). *C.I.A., on path to torture, chose haste over analysis*. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2014/12/16/us/politics/cia-on-path-to-torture-chose-haste-over-analysis-.html>
- Senate Select Committee on Intelligence. (2014). *Committee study of the Central Intelligence Agency’s Detention and Interrogation Program*. Retrieved from <http://www.intelligence.senate.gov/study2014/ssci2014.pdf>